

ЎЗБОШИМЧАЛИК БИЛАН ҚУРИЛГАН ИМОРАТНИНГ ҲУҚУҚИЙ РЕЖИМИГА ДОИР ҚОНУН ҲУЖЖАТЛАРИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ МУАММОЛАРИ: АМАЛИЁТ ВА НАЗАРИЯ УЙҒУНЛИГИ

Хуршида ҚУРБАНОВА

Ўқитувчи

Тошкент давлат юридик университети

Тошкент, Ўзбекистон

Аннотация

Мақола ўзбошимчалик билан қурилган иморатнинг фуқаролик-ҳуқуқий режимини белгилаш, бундай иморатни аниқлаш ва унга нисбатан эгалик ҳуқуқини белгилаш, турли хил ижтимоий (маъмурий, фуқаролик) муносабатларнинг ҳуқуқий табиати ва ҳуқуқий тартибга солиш механизмларини такомиллаштириш масалаларига бағишланган.

Таянч сўзлар: ўзбошимчалик, иморат, кўчмас мулк, эгалик ҳуқуқи, бино, легаллаштириш, қурилиш соҳаси.

ПРОБЛЕМЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА О ПРАВОВОМ РЕЖИМЕ САМОВОЛЬНО ПОСТРОЕННОГО ЗДАНИЯ: СОЧЕТАНИЕ ПРАКТИКИ И ТЕОРИИ

Хуршида КУРБАНОВА

Преподаватель

Ташкентский государственный юридический университет

Ташкент, Узбекистан

Аннотация

Статья посвящена определению гражданско-правового режима самовольно возведенного строения, определению самовольно возведенного строения и установлению права собственности на него, правовой природе различных общественных (административных, гражданско-правовых) отношений и совершенствованию механизмов правового регулирования.

Ключевые слова: самоуправство, строительство, недвижимость, право собственности, строительство, легализация, строительная отрасль.

Жаҳонда қурилиш, хусусан, ўзбошимчалик билан қурилган иморатнинг фуқаролик-ҳуқуқий режимини белгилаш, ўзбошимчалик билан қурилган иморатни аниқлаш ва унга нисбатан эгалик ҳуқуқини белгилаш, турли хил ижтимоий (маъмурий, фуқаролик) муносабатларнинг ҳуқуқий табиати ва ҳуқуқий тартибга солиш механизмларини белгилаш бугунги кун цивилистикаси олдидаги вазифалардан ҳисобланади. Қолаверса, ўзбошимчалик билан қурилган иморатнинг ҳуқуқий режимини белгилаш, унинг келгуси тақдирига таъсир кўрсатиш, ҳуқуқларини ҳимоя қилиш

кафолатларини қонунчилик даражасида белгилаш, қурилиш соҳасидаги муносабатларни ҳуқуқий тартибга солишда миллий қонунчилик нормалари ва ўзини ўзи тартибга солишнинг аниқ асосини белгилаш муҳим аҳамиятга эга.

Ўзбекистон Республикаси Олий судининг статистикасига кўра, 2018 йилда фуқаролик ишлари бўйича судларда ўзбошимчалик билан қурилган уй-жой ёки қурилмани бузиш билан боғлиқ жами 6.249 та фуқаролик иши кўриб чиқилган. 2019 йилга келиб бундай тоифадаги ишлар сони 4.850 тани ташкил қилган. 2020 йилга келиб эса бу кўрсаткич 20.244 тани ташкил қилган. Бундан ташқари, ер майдонларини ноқонуний эгаликдан қайтариб олиш ёки ер майдонидан чиқариш билан боғлиқ ишлар 2018 йилда 1.870 тани ташкил қилган бўлса, 2019 йилда бундай тоифадаги ишлар 1.211 тани, 2020 йилда эса бу кўрсаткич 5.337 тани ташкил қилган.

Кўчмас мулкка бўлган ҳуқуқларни давлат рўйхатига олиш билан боғлиқ равишда шаклланган муносабатларни қонун даражасида тартибга солиш ҳар доим давлатнинг қонун ижодкорлиги ва ҳуқуқни муҳофаза қилиш фаолиятида асосий ўрин эгаллаб келади. Фуқаролик айланмаси ва умуман мамлакат ичкарисида ҳам, халқаро бозорда ҳам иқтисодий соҳанинг оптимал ишлаши бевосита ушбу масаланинг мувозанатига боғлиқдир [6].

Рухсатсиз қурилган биноларни легаллаштириш судга мулк ҳуқуқини тан олиш тўғрисидаги даъво аризаси асосида амалга оширилади. Ушбу усул фақат шахс томонидан янги ташкил этилган кўчмас мулк объектига ҳуқуқни тасдиқловчи ҳужжатларни норматив-ҳуқуқий ҳужжатларда белгиланган тартибда олиш имконияти бўлмаган ҳоллардагина қўлланилади.

Ҳуқуқшунос олим В.А.Бетчернинг таъкидлашича, рухсатсиз биноларни қонунийлаштириш бўйича суд процедураси умумий қоидалардан истисно сифатида ўйлаб топилган. Бироқ, амалда ушбу процедура "бошқасига" қараганда тез-тез ишлатилади [2]. Ўзбекистон Республикаси Фуқаролик Кодексининг 212-моддасида эса "бошқа тартиб" назарда тутилмаган.

Рухсатсиз қурилишга эгалик ҳуқуқини тан олиш билан "мулк ҳуқуқини суд томонидан белгиланиши" тушунчаси меъёрий равишда қўлланилишига қарамай, рухсатсиз қурилишга эгалик ҳуқуқини тан олиш тўғрисидаги даъво бўйича чиқарилган суд қарорларида турлича қўлланилади. Мулк ҳуқуқларини белгилаш тўғрисидаги даъволарга нисбатан ҳуқуқни тан олиш каби воситани қўллаб бўлмайди.

Мулк ҳуқуқини эътироф этиш тўғрисидаги даъволарнинг ҳуқуқий табиати қонуний хусусиятга эга. Суд ҳуқуқни тан олишни амалга ошириб, фақат фуқаролик ҳуқуқи бўйича низо тарафлари ўртасидаги ҳуқуқий муносабатларнинг мавжудлиги ёки мавжуд эмаслигини тасдиқлайди. Қонун чиқарувчи мулк ҳуқуқини вужудга келишнинг бундай асосини рухсатсиз бинога эгалик ҳуқуқини тан олиш деб таърифлаш мумкин. Умумий қоида бўйича, рухсатсиз бино бузилиши керак, аммо қонун чиқарувчи ноқонуний равишда яратилган биноларни фуқаролик муомаласига киритишга ва уларга эгалик ҳуқуқини тан олишга имкон берадиган махсус ҳуқуқий тузилмалардан фойдаланади.

Бироқ, амалдаги Фуқаролик кодексининг 212-моддасида қонун тўғридан-тўғри рухсатсиз қурилиш объектини қонунийлаштиришнинг иккита усулини, яъни суд ва бошқа (суддан ташқари) процедураларни назарда тутмайди. Фуқаролик қонунчилигининг белгиланган нормасига мувофиқ, ўзбошимчалик билан қурилишга бўлган ҳуқуқлар рухсатсиз қурилиш амалга оширилган ер участкасининг эгаси томонидан расмийлаштирилиши мумкин.

Шундай қилиб, қонун рухсатсиз қурилиш объектини қонунийлаштириш масаласини кўриб чиқишда ер участкасига бўлган ҳуқуқларнинг устуворлигидан келиб чиқилади. Ер участкаси ва унда жойлашган кўчмас мулк тақдири бирлиги принципини амалга ошириш, албатта фуқаролик муомаласининг барқарор бўлишига ёрдам беради.

Рухсатсиз бинога эгалик ҳуқуқини тан олишнинг биринчи шarti: рухсатсиз бино барпо этилган ер участкаси эгалик қилиши, умрбод мерос

қилиб олиниши, рухсатсиз бино қурган киши ундан доимий (муддатсиз) фойдаланиши керак. Бундай ҳолларда, объект учун кадастр паспорти ва (ёки) кадастр муҳандисининг хулосаси ер участкасининг чегараларини белгилаш далолатномаси ва барпо этилган кўчмас мулк объекти далил воситаси ҳисобланади. Шу билан бирга, рухсатсиз ҳуқуқни тан олиш тўғрисидаги талабни эълон қилиш рухсатсиз иншоот кимнинг ҳисобидан барпо этилганидан қатъи назар, қурилишни ер участкасининг эгаси амалга ошириши мумкин. Ерга эгалик ҳуқуқи, умрбод мерос қилиб олиш ёки доимий (муддатсиз) фойдаланиш асосида эгалик қиладиган, кўчмас мулк объектининг янги қонуний эгаси бўлган шахс, суд томонидан белгиланган қурилиш харажатларини амалга оширган шахс қоплаши шарт.

Фуқаролик қонунчилигининг ушбу ёндашуви жуда асосли, чунки қурилиш жараёни, ҳуқуқий нуқтаи назардан, қурилиш материаллари билан объектни йўқотиш жараёнидир. Шу ўринда қарама-қарши савол туғилади: ер участкасининг ижарачиси учун рухсатсиз бинога эгалик ҳуқуқини тан олиш мумкинми? Бу бир томондан Фуқаролик кодексининг 212-моддаси ушбу ҳуқуққа эга бўлган эгалар доирасини чеклайди. Бошқа томондан эса, ижарачи учун рухсатсиз қурилишга эгалик ҳуқуқини тан олишга тўғридан-тўғри тақиқ мавжуд.

Ўзбекистон Республикасининг Ижара тўғрисидаги қонунида мол-мулкдан, шу жумладан ер участкасидан фойдаланиш ижарачи томонидан ижара шартномаси шартларига мувофиқ амалга оширилиши кераклиги белгиланган. Қонуннинг 9-моддасига кўра, мол-мулкни ижарага бериш ана шу мол-мулкка эгалик қилиш ҳуқуқининг бошқа кишига ўтказилишига олиб келмайди.

Ижарачининг ижарага олинган ер участкасида ўз маблағлари ва қарзга олган маблағлари ҳисобидан қурилишнинг умумий қоидаларига риоя қилган ҳолда зарур ишлаб чиқариш ва ноишлаб чиқариш бинолари, шу жумладан уй-жой қуриш ҳуқуқи шартномада кўзда тутилган бўлиши керак. Айни

пайтда ижара шартномасининг амал қилиш муддати тўхтатилгач, мазкур бино ва иншоотлар кимга тегишли бўлиши қайд этиб қўйилиши керак.

Ижарага олинган ҳудудда ижарага берувчининг ижозати билан ижарачининг маблағларига қурилган, бошқа жойга кўчириш мумкин бўлмаган бинолар ва иншоотлар, ижара шартномасида ўзгача шартлар кўзда тутилмаган бўлса, ижарага берувчига тегишли бўлади. Шартноманинг амал қилиш муддати тугаганидан сўнг ёки шартнома бекор қилинганда ижарачи уларнинг қийматини ижарага берувчидан қайтариб олишга ҳақлидир.

Ижарага олинган ҳудудда ижарага берувчининг рухсатсиз ижарачи маблағига қурилган бинолар ва иншоотлар, башарти уларни кўчириш мумкин бўлмаса, ижарага берувчига тегишлидир. Агар ижарага берувчи уларни бузиб ташлашни талаб қилса, ижарачи уларни ўз ҳисобидан бузиб ташлашга ёки уларни бузиб ташлаш билан боғлиқ харажатларни қоплашга мажбурдир.

Ижарага олинган корхонанинг мол-мулкида корхона меҳнат жамоасининг аъзолари, шу мол-мулкни вужудга келтириш учун ўз шахсий меҳнати билан, шунингдек пул ва бошқа мулкый бадаллар билан қўшадиган улушнинг миқдори корхона уставида кўзда тутилган шартлар ва тартиб асосида белгилаб қўйилади [1].

"Тураржой (дача) амнистияси" тушунчасини оммавий ахборот воситалари, кейин эса бошқа фуқаролар баъзи кўчмас мулк объектларига бўлган фуқароларнинг ҳуқуқларини рўйхатдан ўтказишнинг соддалаштирилган тартибини қўллашга чақиришлари яхши самара беради. Бу институтни қонун даражасига кўтариш мақсадга мувофиқ бўлиб, фуқароларнинг ҳуқуқларини соддалаштирилган тартибда рўйхатдан ўтказиш имконини беради.

Рухсатсиз қурилиш ҳуқуқини тан олишнинг иккинчи шarti: ердан ҳақиқий фойдаланиш унинг мақсадига ва рухсат этилган фойдаланишга мос келиши керак. Ер участкасидан рухсат этилган фойдаланиш маҳаллий ҳокимият органлари томонидан қабул қилинган ривожлантириш ва ердан

фойдаланиш қоидалари билан тартибга солинади: аниқ ҳудудий зоналар доирасида ер участкаларидан рухсат этилган фойдаланиш; қурилишнинг максимал ва минимал фоизлари; қаватлар сони; қурилиш пайтида ер участкасининг чегараларидан чиқишлар.

Кўчмас мулк объекти тўғрисидаги бошқа маълумотлар қаторида ер участкаси берилган ер тоифаси ва ундан рухсат этилган фойдаланиш тўғрисидаги маълумотлар давлат кўчмас мулк кадастрига киритилади.

Агар низоли иншоот барпо этилган ер участкаси белгиланган мақсадга эга бўлса, якка тартибдаги уй-жой қурилиши учун ва реконструкция (ёки қуриш) натижасида кўп қаватли тураржой биноси барпо этилса, бу объект эмас, якка тартибдаги уй-жой қурилишининг бундай объектга эгалик ҳуқуқини эътироф этиш шарт эмас, яъни судда кўриб чиқиладиган масала ҳисобланмайди.

Шуни таъкидлаш керакки, суд томонидан қурувчи фойдасига қарор чиқаришга имкон берган асосий ҳолат унинг қурилиши учун махсус берилган тегишли ер участкасига бўлган эгалик ҳуқуқи ҳисобланади. Қурилиш учун ер участкасини олиш (унга эгалик қилиш) субъектив ҳуқуқ ва мажбуриятларнинг пайдо бўлишида махсус ҳуқуқий оқибатларни келтириб чиқарадиган, яъни фуқаролик ҳуқуқий муносабатларга эга бўлган мутлақо мустақил юридик фактдир [3].

Рухсатсиз қурилиш ҳуқуқини тан олишнинг учинчи шarti: қурилишни қурилиш меъёрлари ва қоидаларига риоя қилган ҳолда амалга ошириш ва бошқаларнинг ҳуқуқлари ва қонун билан қўриқланадиган манфаатлари бузилишининг, фуқароларнинг ҳаёти ва соғлиғига таҳдидларнинг йўқлигидир.

Судда қурилиш ва техник экспертиза ўтказишда техник жиҳатдан қуйидаги масалаларни ҳал қилиши мумкин: а) бинолар, иншоотларнинг капитали тўғрисида; б) бинолар ва иншоотлар учун СНиП, ГОСТ ва бошқа қурилиш қоидалари талабларига риоя қилиш тўғрисида; в) барпо этилган

бинолар ва иншоотларнинг фуқароларнинг ҳаёти ва соғлиғига таҳдид туғдириши тўғрисида.

Қурилган бино ва иншоотлар фуқароларнинг ҳаёти ва соғлиғига таҳдид туғдириши тўғрисида қарор қабул қилинганда, мутахассис техник жихатдан кўриб чиқиладиган иншоотнинг капитал хусусиятидан ва СНиП, ГОСТ талабларига риоя қилган ҳолда хизмат кўрсатади. Бундан ташқари, мутахассис қурилмани тураржой биноларини эскирган ёки фавқулодда деб таснифлаш мезонлари ва техник шартлари бўйича текширади.

Ушбу тоифадаги ишларда ўзини ўзи бошқарадиган ташкилотнинг аъзоси бўлган ва қурилиш иншоотларини текшириш каби иш турига киришга рухсат берилган ташкилот рухсатсиз талабларга мувофиқлиги масаласида эксперт (мутахассис) сифатида чиқиш ҳуқуқига эга. Объектнинг санитария-гигиена меъёрларига мувофиқлиги тўғрисида хулосани СЕС чиқариши мумкин. Бино электр жиҳозларининг тегишли Қоидаларга мувофиқлиги тўғрисида хулосалар электр қурилмалари тегишли фаолият тури учун лицензиялари ва аккредитациясига эга бўлган ташкилотлар беришга ҳақлидир.

Рухсатсиз қурилишга бўлган ҳуқуқни тан олишнинг тўртинчи шarti: қурувчи ўзбошимчалик билан қурилишни қонунийлаштириш бўйича чоралар кўрган бўлишидир. Шу билан бирга, исботланадиган муҳим ҳолат бу бинонинг аниқ мақсадга мувофиқ қонунийлаштирилишидир [5].

Амалдаги Фуқаролик кодексининг 212-моддасига мувофиқ кўчмас мулк объектига эгалик ҳуқуқини эътироф этиш тўғрисидаги даъвони қабул қилиш босқичида судья ўзбошимчалик билан қурилишни амалга оширган шахс қурилишга рухсат олганлигини кўрсатувчи ҳужжатлар мавжудлигини текшириши шарт. Қурилиш учун рухсат олиш, объектни фойдаланишга топшириш бўйича чора-тадбирлар (масалан, ваколатли органнинг бундай рухсатномаларни беришдан бош тортганлиги тўғрисида тақдимнома). Бундай ҳужжатлар тақдим этилмаган тақдирда, судья Фуқаролик процессуал кодекси нормасига асосан рухсатсиз қурилишга эгалик ҳуқуқини белгилаш

тўғрисидаги даъво аризасини қайтариши мақсадга мувофиқдир. Бу ҳолат биринчидан, судга мурожаат қилувчилар сони камайишига олиб келса, иккинчидан, тегишли ҳужжатлар мавжуд бўлган тақдирда низоли қурилишга судсиз тартибда эгалик ҳуқуқини олиш имкониятини бериш мумкин.

Бинони қонунийлаштириш бўйича чоралар кўрилганлигининг далили сифатида қуйидагиларни кўрсатиш мумкин: қурилиш учун рухсатнома бериш тўғрисидаги ариза (объектни фойдаланишга топшириш); ваколатли органнинг қурилишга рухсат беришни рад этиш тўғрисидаги қарори (объектни фойдаланишга топшириш); даъвогарнинг бинони қонунийлаштиришга қилган ҳаракатларини тасдиқловчи бошқа ҳужжатларни тақдим этиш мумкин.

Шундай қилиб, ўз-ўзидан қурилиш учун рухсатноманинг йўқлиги даъвони рад этиш учун асос бўла олмаслигини ёдда тутиш керак. Масалан, даъвогар Игамбердиева Умринисо жавобгарлар Рискиев Шухрат Рахмонбердиевич, Рискиева Дилором Рахмонбердиевна, Рискиев Кудратилла Рахмонбердиевич ва Рискиев Асатилла Рахмонбердиевичларга нисбатан ўзбошимчалик билан қурилган иморатларни бузиш ҳақидаги даъво аризаси билан судга мурожаат қилган.

Фуқаролик ишлари бўйича Мирзо Улуғбек туманлараро судининг 2013 йил 6 декабрдаги ҳал қилув қарори билан даъвогар Игамбердиева Умринисонинг ўзбошимчалик билан қурилган иморатларни бузиш ҳақидаги даъво аризаси қаноатлантирилган. Тошкент шаҳар, Мирзо Улуғбек тумани, Олтинтепа 4-тор кўчаси, 6-уйдаги Е, Е1, Б, А1, А2, А3, В, Д, М, ЖИ, К, 3, Ж, Н литерлар билан белгиланган қурилмалар жавобгарлар Рискиев Шухрат Рахмонбердиевич, Рискиева Дилором Рахмонбердиевна, Рискиев Кудратилла Рахмонбердиевич ва Рискиев Асатилла Рахмонбердиевичнинг ҳисобидан бузилиши белгиланган.

Апелляция инстанцияси судида аниқланишича ҳовли жойда низоли А-литер қонуний бўлиб, қолган иморатлар ўзбошимчалик билан қурилган иморатлар ҳисобланади. Ушбу ўзбошимчалик билан қурилган

қурилмалардан ёрдамчи хоналар, яъни айвон-литер А-1, бостирма – Литер В, З, Л, ошхона – Литер Г, ҳаммом – Литер Д, хожатхона – Литер Ж, М, хужра - Литер К ва дарвоза – Литер а юқорида қайд этилган суднинг қарорига асосан тарафларнинг умумий фойдаланишида қолдирилган. Бундан ташқари, суднинг 2006 йил 27 ноябрдаги ҳал қилув қарори билан даъвогар У.Игамбердиева низоли уйга киритиб қўйилган ва ушбу ҳал қилув қарори тегишли тартибда ижро этилган. Низоли қурилмалар 1980 йилдан 2010 йилга қадар қурилган бўлиб, бу даврда унинг қурилишига У.Игамбердиева эътироз билдирмаган ва бу қурилмаларни низога қўймаган. Тарафлар ўзбошимчалик билан қурилган низоли иморатларни қонунийлаштириш масаласида тегишли ҳокимиятга мурожаат этмаганлар. Ўз навбатида, апелляция судлов ҳайъати сайёр суд мажлиси қилиб Мирзо Улуғбек тумани, Олтинтепа 4-тор кўчаси, 6-уйнинг низоли қурилмаларини кўздан кечирганда, ушбу иморатлар бошқа шахсларнинг, шу жумладан даъвогарнинг ҳуқуқ ва манфаатларига зарар етказганлиги аниқланмаган ва бу ҳолатни суд мажлисида даъвогар У.Игамбердиева ҳам инкор этмаган. Мазкур тураржойда жавобгар А.Рискиев ва унинг оила аъзолари, ҳамда Қ.Рискиев ва унинг оила аъзолари рўйхатдан ўтган ҳолда муқим яшаб келганлар.

Апелляция инстанцияси низоли қурилмалар жойлашган ер майдони ўзбошимчалик билан эгаллаб олинмаганлигини, балки қонуний ер майдонида қурилганлигини, ушбу иморатларга эгалик ҳуқуқи белгиланмаганлигини, ушбу қурилмалар бошқа шахсларнинг ҳуқуқ ва манфаатларига путур етказмаганлигини, жавобгарлар Тошкент шаҳар Мирзо Улуғбек тумани, Олтинтепа 4-тор кўчаси, 6-уйда иккита оила рўйхатдан ўтган ҳолда муқим яшаб келаётганлигини, уларнинг бошқа турар жойлари мавжуд эмаслигини, низоли қурилмаларнинг бузиб ташланиши ушбу уйда истиқомат қилувчи шахсларнинг манфаатига зид келишини инобатга олиб, 2014 йил 4 июлдаги ажрими билан биринчи инстанция судининг ҳал қилув қарорини бекор қилишни ва даъвогар У.Игамбердиеванинг жавобгарлар Ш.Рискиев ва бошқаларга нисбатан ўзбошимчалик билан қурилган иморатларни бузиш

ҳақидаги даъво аризасини қаноатлантиришни рад этиш ҳақида янги ҳал килув қарори чиқаришни лозим топган. Шу билан бирга, апелляция инстанцияси мулк ҳуқуқи белгиланган жойга қурилган иморатларга эгалик ҳуқуқини белгилаш суднинг ваколатига кирмаслиги сабабли, тарафларга низоли қурилмаларга эгалик ҳуқуқини белгилаш ҳақидаги талаб билан М.Улуғбек туман ҳокимлигига мурожаат этиш ҳуқуқини тушунтирган.

Рухсатсиз қурилишга эгалик ҳуқуқини тан олишнинг қонуний имконияти қурилишни легаллаштиришнинг соддалаштирилган механизми эмас, балки баъзи сабабларга кўра ўз зиммасига биноан рухсат олиш ҳуқуқига эга бўлмаган ва (ёки) қурилиш ҳуқуқини химоя қилиш усулидир. Акс ҳолда, биз "қонуннинг мақсадига зид равишда амалга ошириш" ҳолатига дуч келамиз, бу эса қабул қилиниши мумкин эмас [4]. Шундай қилиб, суд қарор қабул қилишда, бошқа нарсалар қатори, қонунни суиистеъмол қилишга йўл қўйилмаслиги каби фуқаролик ҳуқуқи принципига ҳам риоя қилиши керак.

ҲОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР:

1. Ижара тўғрисида: Ўзбекистон Республикасининг 1991 йил 19 ноябр 427-ХП-сонли Қонуни //Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгашининг Ахборотномаси, 1992 й., 1-сон, 45-модда; 1993 й., 9-сон, 329-модда; <https://lex.uz/uz/docs/112328>
2. Бетчер В.А. Иной порядок оформления самовольных построек: требуемая необходимость / Вестник Омского университета. Серия “Правильно”, 2016. – № 1. – С.141.
3. Власенко В.А. Судебные решения по самовольному строительству // Общество и право, 2010. – № 2 (29). – С.267-272.
4. Грибанов В.П. Осуществление и защита гражданских прав. // М. Регулирование, 2001 год. – С. 62.
5. Постановление Верховного Суда Российской Федерации от 13.01.2015 № 18-КГ14-168 // СПС Консультант Плюс.

6. Соковых И.И. Самовольное строительство: проблемы теории и практики // Систематизация российского законодательства в современных реалиях: сборник статей Международной научно-практической конференции, 2018. – С. 99-102.